

Lāsma Spāge

Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas bibliotekāre

Avots: GIMNĀZIJAS RAKSTI NR.7

Skats uz SOLO bibliotēku

Šis raksts tapa kā aicinājums tiem, kuriem par bibliotēku ir savs priekšstats bez iepriekšēja izziņas procesa ar cerību, ka tas varētu mainīties, kā informatīvs materiāls tiem, kuri lūkojas nākotnē un uzdod jautājumus, mēģinot saprast, vai bibliotekāra profesija ir tik interesanta, lai ar to saistītu savu nākotni. Ir labi, ja ir jautājumi un tad viedoklis, nevis otrādi.

Kāda ir bibliotēkas nozīme skolas vidē? Kādēļ dažās skolās bibliotēka tiek godāta, bet dažās pielīdzināta grāmatu noliktavai? Kā bibliotēkai saglabāt savu statusu situācijā, kad zinām, kādas vērtības bija pagātnē, kādas ir šobrīd, bet nezinām, kādas tās būs nākotnē? Kas jādara bibliotēkai, lai tā iederētos skolas nākotnes vīzijā? Jāpieņem tagadnes izaicinājumi vai jāpaliek konservatīvai savos izpaušmes aspektos? Ar ko nodarbojas skolas bibliotekārs, kāda ir darba specifika? Un vai iespējama pārliecinoša atbilde uz populāro jauniešu jautājumu, gan skaļi izteikto, gan aiz pieklājības noklusēto – *kurš tad vispār iet uz bibliotēku?!*

Ģimnāzijas bibliotēka ir ne tikai konkrēta vieta skolā, kurā var iegūt informāciju, tā ir vide, kurā mijiedarbojas cilvēki ar atšķirīgām vērtību sistēmām un konkrētiem mērķiem (*digitālie iecelotāji un digitāli iedzīmtie*), tā ir izglītības partneris.

Vispirms jau gribu uzsvērt, ka ģimnāzijā bibliotēka tiek novērtēta gan no vadības, gan skolotāju un skolēnu puses. Par šo sajūtu – paldies!

Strādāt ģimnāzijas bibliotēkā, nozīmē būt *solo* bibliotekāram (*solo librarian*) (1). Jau 1972. gadā Ņujorkas universitātes kluba bibliotekārs, vēlāk Kolumbijas universitātes pedagogs un informācijas speciālists Gaijs Klērs (*Guy St. Clair*) definēja viena cilvēka bibliotēku (*one-person library (OPL)*) kā tādu, kurā visas bibliotēkas funkcijas veic viens cilvēks (2). Tas nozīmē to, ka skolas bibliotekārs kā *solo bibliotekārs* viens pats dara visu to, ko, piemēram, Liepājas Centrālajā zinātniskajā bibliotēkā veic 5 nodaļas ar saviem darbiniekiem, atšķiras tikai darba apjoms, kas proporcionāls bibliotēkas lasītāju skaitam. Vēl viens piemērs – ja lasītāju skaits uz vienu bibliotēkas darbinieku publiskajā bibliotēkā ir vidēji 253 lasītāji (3), tad ģimnāzijā – aptuveni 700 lasītāju.

Ar apzinātību, ka mainība ir šī gadsimta *valūta*, paredzot un pieredzot nākotni, cilvēce izmanto iepriekš apgūtās pamatvērtības, papildinot tās atbilstoši savai pieredzei un laika iezīmēm. Viena no pamatvērtībām ir J. Gūtenberga mantojums – iespiesta grāmata, un bibliotēkām ir uzdevums to nosargāt. Šis uzdevums prasa no bibliotēkām lielu daudzpusību laikā, kad sabiedrības vērtības mainās, tādēļ tika definētas 15 bibliotēkas lomas, kas jāveic bibliotēkām, piemēram, lasīšanas veicināšana un lasīšanas kultūras attīstīšana un izkopšana; komunikācijas un socializācijas centrs,

tehnoloģiju pieejamība un digitālās un virtuālās vides pieejamība u.c. (4). Skolas bibliotekāra ikdienā šīs lomas izpaužas šādos darba pienākumos:

- lasītāju apkalpošana, konsultācija un apmācība,
- informācijas sistēmas un komunikācijas tehnoloģiju pārzināšana,
- jaunākās informācijas aktualizēšana, katalogizācija,
- krājuma veidošana un uzturēšana,
- lasīšanas veicināšanas pasākumu (konkursi, bērnu un jauniešu žūrija (*skatīt 1. attēlu*) grāmatu kluba viesības (*skatīt 2. attēlu*),
- sadarbība ar Liepājas CZB un izstāžu veidošana,
- interesantu aktivitāšu organizēšana starpbrīžos (*skatīt 3. un 4. attēlu*),
- informācijas sagatavošana skolas tīmeklī un sociālajos tīklos,
- atskaites,
- grāmatu labošana,
- tālākizglītība,
- uzklaušanās, jo jaunieši bieži nāk uz bibliotēku nevis pēc informācijas, bet parunāties, izjūtot nepieciešamību pēc cilvēciskas, atbalstošas komunikācijas,
- iepazīšanās ar jaunākajiem resursiem,
- *atļaušanās būt nepopulāram* un aicināt jauniešus izmantot bibliotēku kā klusuma vietu jeb digitālās atslodzes vietu (*digital escape space*), jeb – jauniešu leksikā – atslēgšanās vietu (*unplug zone*).

Tātad skolas bibliotekārs ir ne tikai informācijas speciālists, bet arī kaut kādos aspektos sociālais darbinieks, pedagogs un psihologs.

Bibliotekāra profesija – dinamiska, interesanta – ir ļoti izmainījusies kopš tās pirmsākumiem, jo, mainoties sabiedrībai, mainās arī bibliotēka. Viena no retajām profesijām, kas ir kardināli mainījusi ne tikai savu darba specifiku (bibliotēkas uzmanības centrs mainījies no grāmatas uz lasītāju), bet arī papildinājusi savu nosaukumu – arvien vairāk bibliotekārs tiek dēvēts arī par informācijas speciālistu, lai uzsvērtu viņa profesionālās darbības daudzpusību.

Starptautiskajās bibliotēku nozares aprindās šīs kardinālās izmaiņas tiek dēvētas par *vētras apstākļiem*, kuros bibliotēkas speciālistiem ir jāizstrādā jauna stratēģija un jāizkopj īpašības, lai varētu ne tikai pielāgoties šiem apstākļiem, bet arī virzītu tos (4). *Izmaiņu vētra* ir radījusi izaicinājumus ne tikai publiskajām bibliotēkām, bet arī skolu bibliotēkām. Projekta *Skola2030* mācību satura ieviešanas vadītāja Zane Oliņa ir definējusi 3 izaicinājumus skolas bibliotēkām: auglīga augsne lietpratības attīstībai, vieta, kur notiek mācīšanās, rodas zinātkāre un interese par lasīšanu visai dzīvei un piekļuve mūsdienīgam, mainīgam, daudzveidīgam resursu klāstam (5).

Tie ir izaicinājumi, kuri pietiekami skaidri raksturo skolas bibliotekāra ikdienu un apstiprina atziņu, ka bibliotekāra darbā nevalda un nevaldīs garlaicība, bet paliks arvien interesantāk un aizraujošāk. To apliecina arī dažādu mācību iestāžu piedāvātās programmas bibliotekāra kā informācijas speciālista profesijas apgūšanai. Piemēram, Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte piedāvā iegūt sociālo zinātņu bakalaura grādu bibliotēkzinātnē un informācijā ar darba iespējām ne tikai bibliotēkās, bet arī arhīvos un informācijas centros, apkalpojot klientus, veidojot un uzturot organizāciju informācijas sistēmas. Pēc pieredzes varu teikt, ka studijas ir ļoti daudzpusīgas, sākot ar ekonomiku, komunikācijas zinātņi, tiesību zinātņi, politisko zinātņi, socioloģiju, protams, grāmatniecības vēsturi un beidzot ar tīmekļu vietņu izstrādes teoriju un praktisko izstrādi. Mācoties programmēšanas valodas, bieži vien aizmirsu, kurā fakultātē tad es īsti studēju – datorikas vai sociālo zinātņu fakultātē.

Atbildot uz vienu no pēdējā laikā uzjautrinošākajiem jautājumiem – *kas tad vispār iet uz bibliotēku?* –, citēšu divus grāmatu pasaules profesionāļus – žurnālisti, Latvijas Nacionālās bibliotēkas konsultanti Līga Piešiņu un franču pedagogu, rakstnieku Danielu Penaku (*Daniel Pennac*), jo viņu sniegtā informācija ir kā *palaidējmešanās*, kā impulss, lai apkārtējie sadzirdētu viņiem domāto vēstījumu.

Tātad, pēc savas pieredzes varu teikt, ka uz bibliotēku nāk arī tie, kuri grāmatas lasa reti, jo zina, ka šeit viņus uzklaušīs un ievēros viņu tiesības kā (ne) lasītājam. Nāk arī tādi, kuri nāk spēlēt galda spēles (šahu, dambreti, emociju spēli u.c.) un vēl aizvien gaida savu īsto grāmatu. Šādiem bibliotēkas apmeklētājiem franču pedagogs *Daniels Penaks* savā grāmatā *Kā romāns* ir veltījis dažas no lasītāja nerakstītām tiesībām: *tiesības nelasīt; tiesības palasīt te šo, te to; tiesības pārlēkt pāri lappusēm; tiesības grāmatu nepabeigt* (6).

Un viss taču var mainīties – nelasītājs sāk lasīt, jo, pēc žurnālistes Līgas Piešiņas domām, ir sapratis, ka, skatoties filmu vai TV raidījumu, viņš skatās uz lietām, kas notiek ar citiem cilvēkiem. Savukārt, lasot grāmatu, viņš pats, izmantojot savu iztēli, rada pasauli, piepilda to ar cilvēkiem un raugās uz visu to kā vērotājs. Tādā veidā lasošais sāk sajūst lietas, apciemot dažādas vietas un pasaules, par kurām pat nezinātu. Lasītājs kļūst par kādu citu būtni un, kad atgriežas savā pasaulē, tad kaut kas viņā jau ir nedaudz mainījies (7).

Līdzsvars starp lasošajiem un nelasošajiem ir tikpat svarīgs kā gaismas un tumsas mainīgās attiecības – bez vienas neesamības mēs neizprastu otru. Līdzsvara nozīmība nav skatāma kā kaut kādas parādības vienādība noteiktā laika vienībā, tā jāskata lielākā laika periodā. Tieši tāda ir lasīšanas un nelasīšanas paradumu mijiedarbība cilvēka dzīvē – te liels grāmatu lasītājs kādā savas dzīves brīdī kļūst *nelasošs*, un otrādi. Un bibliotekārs ar savu profesionālo darbību informatīvajā laukā ir tas vienojošais elements starp pagātni un tagadni.

1.att. Bērnu un jauniešu žūrija 2018

2. att. Grāmatu klubs

3. att. Šahs bibliotēkā

4. att. Sirsnības mēnesis bibliotēkā

Izmantotie informācijas avoti

1. *Solo librarian*. Izgūts no https://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_s.aspx#solo
2. Wilson, T. L. (2003). *The Twenty-first Century Art Librarian*. Psychology Press.
3. Bierne, B. (2018). *Latvijas bibliotēku darba koprādītāji 2014-2017*. Izgūts no <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/23004087.pdf>
4. Jēkabsone, M. (2018). *Bibliotēku nozīme pirms 170 gadiem un tagad –21.gadsimtā*. Izgūts no http://www.bibliotekari.lv/wp-content/uploads/2018/04/Jekabsone_runa_26.04.2018_Edole.pdf

5. Kļaviņa, I. (2019). *Aizvadīts jau trešais LNB seminārs skolu bibliotekāriem*. Izgūts no <http://www.biblioteka.lv/Libraries/latvijas-nacionala-biblioteka/News/ArticleItem.aspx?article=48908&type=0>
6. Penaks, D.(2012). *Kā romāns*. Rīga: Omnia mea
7. Piešiņa L. (2019). *Pasaulei nav obligāti jābūt tādai, kāda tā ir šobrīd. Viss var mainīties*. Izgūts no <https://www.lnb.lv/lv/seminara-bibliotekas-un-sabiedribas-ilgtspejiga-attistiba-prezentacijas>